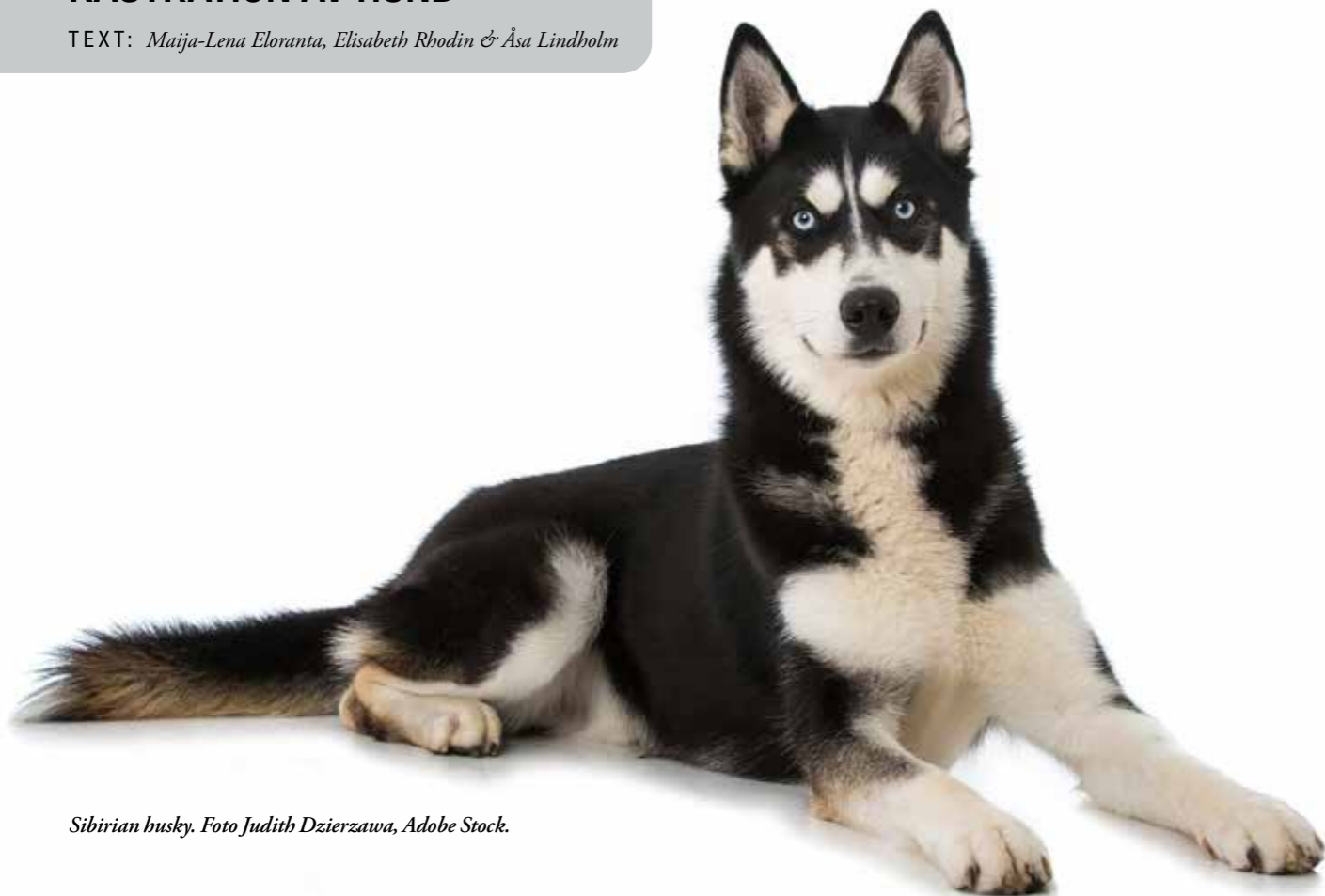

KASTRATION AV HUND

TEXT: *Maija-Lena Eloranta, Elisabeth Rhodin & Åsa Lindholm*

Sibirian husky. Foto Judith Dzierzawa, Adobe Stock.

KASTRATION AV HUND

– Information, nulägesbeskrivning och frågeställningar

Kastration är ett ingrepp som blir vanligare på våra hundar. Den svenska tradition som innebär att vi inte kastrerar våra hanhundar, för det är i första hand dem det gäller, förändras allt snabbare. Är det här en utveckling utan betydelse eller bör vi tänka igenom vad en rutinmässig kastration av hundar kan leda till?

Del 1. VAD ÄR KASTRATION?

Kastration av hundar kan ske kirurgiskt eller på kemisk väg. Begreppet används både om hanhundar och om tikar. Gemensamt är att man vid kirurgisk kastration avlägsnar könskörtlarna. På en hanhund är det testiklarna (som bl a producerar det hanliga könshormonet testosteron) som opereras bort och på en tik äggstockarna men vanligen också livmodern (1,2).

Kemisk kastration av en hanhund innebär att man tillför hunden ett hormonpreparat som hämmar frisättningen av testosteron. Vanligen sker detta med ett implantat som placeras under huden. Full verkan uppnås först efter några veckor. Behandlingen behöver upprepas för att ha effekt. Eftersom hormonproduktionen upphör liknar effekten av den kemiska kastrationen den som följer vid en kirurgisk kastration. Vid beteendeproblem hos en hanhund provas ibland kemisk kastration innan man fattar beslut om en kirurgisk kastration (2,3).

Kemisk kastration av tik innebär att man behandlar tiken med P-sprutor. Eventuellt medför detta en ökad risk för utvecklandet av livmoderinflammation (pyometra) (4).

Medicinsk påverkan

Kastration medför att risken för flera av de sjukdomar som är kopplade till könskörtlarna och reproduktionsorganen reduceras eller i vissa fall elimineras helt (5).

Tikar som fått sin livmoder borttagen kan inte få livmoderinflammation, pyometra. Det drabbar ca 20–25 % av alla tikar innan de fyllt 10 år och risken ökar ju äldre tiken blir (5,6). Inom vissa raser är risken så stor som 50 % (6) vilket antyder att det finns en ärftlig komponent som ökar risken för att drabbas. Operation av pyometra är den vanligaste bukoperation på tikar (Agria). Obehandlad kan pyometra leda till döden.

Vid kastration upphör tiken att löpa och kommer inte heller att besväras av skendräktighet. Det finns studier som indikerar att risken för juvertumörer minskar om tiken kastreras vid mycket ung ålder, medan andra studier inte kunnat visa något sådant samband (7). Efter kastration löper tiken av uppenbara skäl inte längre någon risk av drabbas av tumörer, eller cystor på äggstockarna, eller av andra sjukdomar som orsakas av hormonell påverkan på livmodern.

Ökad risk av vissa specifika tumörsjukdomar har fastslagits hos kastrerade tikar och hanhundar, exempelvis osteosarkom, hemangiosarkom och lymfom, medan sambandet för flera andra cancerformer och kastrering är mera osäkert (2,8).

Kastrering har även visat sig medföra ökad sjuklighet från rörelseapparaten. Framförallt ökar risken för ligamentskador medan förekomst av HD, ED och osteoartrit uppvisar stora rasskillnader och fler studier krävs där man tar hänsyn till övriga parametrar såsom ålder vid kastration, kön, ras m m (1,2).

Den vanligaste negativa följden av kastration hos tikar är inkontinens. Risken för inkontinens ökar med stigande ålder och speciellt hos storvuxna hundar men är inte kopplad till åldern vid kastrering (1,9). En svensk litteraturstudie visade att elva av 153 kastrerade hundar drabbades av inkontinens (10). Urinläckage orsakat av kastration kan i regel behandlas medicinskt.

Hos hanhundar har det visat sig att borttagande av båda testiklarna ger mindre risk för sjukdomar som prostatacystor, kronisk prostatainflammation, vissa tumörer och bräck. Kastreringen eliminerar risken för godartad prostataförstoring som är vanligt förekommande hos äldre hanhundar men relativt sällan ger kliniska besvär (2). Kastration förhindrar även utvecklingen av sjukdomar och tumörer i testiklarna.

Prostatacancer är relativt ovanligt hos hundar. Senare års studier har visat att kastrerade hundar har en ökad risk att utveckla den här cancerformen men att de gör det vid senare ålder än de intakta hundar som drabbas (6). Risken för prostatacancer tycks också vara avhängig ras.

Emellanåt har kastration av kryptorchida hundar i förebyggande syfte förekommit eftersom testiklar som ligger kvar i buken antas ha lättare att tumörsvandlas. Risken, som är ganska låg, ska dock alltid ställas i relation till de biverkningar som ett kirurgiskt ingrepp kan medföra.

Den vanligaste komplikationen vid kirurgisk kastration är blödningar. I vissa fall fordras att hunden opereras igen för att åtgärda blödningen. Det föreligger även en infektionsrisk. Därtill kan sövning utgöra en riskfaktor.

Ökad vikt, förändrad päls

En vanlig bieffekt av kastration är viktökning (2,11). Många hundar uppges också få ökad aptit efter ingreppet. För att hålla en önskad vikt hos den kastrerade hunden fordras i regel att energiintaget reduceras med mellan 20 % och 25 % (11).

En förändrad och i många ägares ögon sämre päls rapporteras också som en negativ effekt. Pälsen blir mjukare och luddigare, mer som hårremmen hos en valp. Tydligast märks det på långhåriga raser.

Beteendet – hur påverkas det?

I Sverige är en av de vanligaste orsakerna till att man vill kastrera sin friska hanhund beteendemässiga problem (11). För tikars del används inte kastration för att reglera andra beteenden än de som är direkt förknippade med löpcykeln.

Det förekommer att hundägare upplever sin unghund som besvärlig under vad som är en normal utvecklingsfas. I denna situation sätts ibland tilltro till kastration som lösning på problemet trots att hundens beteende är övergående.

De beteenden hos en hanhund som kan påverkas av kastration är företrädesvis de som är sexuellt dimorfa, det vill säga som är olika för tikar och hanar (12). Allra mest effekt tycks kastrering ha som botemedel mot rymningar där hanhunden vill ge sig ut och leta löptikar. Hanhundsiska minskar ofta också, förutsatt att aggressionen har sitt ursprung i konkurrens om resurser (som tikar t ex) och inte bottnar i rädsla. Revirmärkande, där hunden kissar överallt i tid och otid, minskar vanligtvis efter kastration. Andra studier har visat att förändringen av beteenden i regel blir mer påtaglig om kastrationen görs relativt tidigt i hundens liv innan fler beteenden har hunnit bli befästa (2,12).

En minskad nivå av det manliga könshormonet kan medföra andra förändringar i beteendet. Testosteron gör hunden modig. Efter en kastrering blir hunden lättare rädd och smärtröskeln sänks. Det betyder

att hanhundar som är aggressiva därför att de är rädda riskerar att bli värre. Utfallen mot t ex andra hundar kan öka i intensitet och aggressionen kan komma att omfatta såväl tikar som människor. Hundar som vaktar hus och hem kan också visa ett förstärkt beteende grundat på ökad osäkerhet. Kastration av rädda hanar kan alltså få en motsatt effekt mot den eftersträvade (2,12,13).

Hundar som är stressade p g a till exempel sexuell drift kan bli lugnare efter kastration. Däremot kan man inte se att opererade hundar generellt blir slöare. Med tanke på att medelåldern för hundar som kastreras av medicinska skäl är åtta år medan de som kastreras av andra skäl i snitt är fyra år gamla kan ett lugnare tempo hos hunden även ha andra förklaringar.

Det händer att andra hundar reagerar negativt på en kastrerad hanhund. Det förefaller som de får svårare att identifiera den kastrerade hundens kön vilket leder till osäkerhet (14).

Hundens beteenden, också de som vi betraktar som sexuellt dimorfa uppträdanden, är inte bara en effekt av hormoner utan bygger även på erfarenheter och inlärd beteende som inte förändras genom kastrering.

Del 2 KASTRATION AV HUNDAR I SVERIGE

I Sverige blev det i slutet av 1980-talet tillåtet att kastrera hundar utan att ingreppet behövde ha veterinärmedicinska orsaker. Tidigare var det endast ledarhundar och vissa andra tjänstehundar som kastrerades men nu öppnades möjligheten för att i likhet med vad man gör inom djurslag som katt och häst kastrera utan medicinsk indikation. Sveriges Djurskyddsförningens Riksförbund (numera Djurskyddet) protesterade och hemställde till regeringen om förbud att kastrera friska hundar. Både Sveriges Veterinärförbund och Svenska Kennelklubben gav dock den nya lagen sitt stöd.

En svensk demografisk undersökning 1997 visade att 98,9 % av de svenska rashundarna var intakta, det vill säga inte kastrerade (15). Ytterligare en svensk undersökning ett par år senare presenterade siffror som visade att 7 % av tikarna och 4 % av hanhundarna var steriliserade eller kastrerade, merparten av medicinska skäl (16).

En Novus-undersökning beställd av SKK och Agria hösten 2020 visade att 33 % av hundarna (25 % av tikarna och 40 % hanarna) i undersökningen var kastrerade. Kastration ser ut att vara vanligare bland blandrashundar. Det kan konstateras att kastrationerna ökat avsevärt. Av hanhundarna var 60 % kastrerade av beteendemässiga skäl och 24 % av medicinska skäl.

Från och med år 2017 är det inte tillåtet att ställa ut kastrerade (kirurgiskt eller medicinskt) hanhundar i Sverige. Kirurgiskt kastrerade hanhundar medges generell dispens att delta vid prov, tävling eller beskrivning (med vissa undantag). Den generella dispensen för dessa verksamheter gäller inte medicinskt kastrerade hanhundar. En tik som kastrerats genom kontinuerlig medicinsk behandling eller kirurgisk behandling medges generell dispens för deltagande vid utställning, prov, tävling och beskrivning (SKKs Utställnings- och championatregler, 2021).

Under senare år har marknadsföringen från djursjukhus och kliniker avseende kastration emellanåt varit intensiv.

Akita. Foto Judith Dzierzawa / Adobe Stock.

Riesenschmauser. Foto Judith Dzierzawa / Adobe Stock.

Allt fler uppfödare erfar att valpköpare får rådet av veterinären, ibland redan vid 3-månadersvaccinationen, att överväga en framtida kastration. Veterinärens ord väger tungt och har stor inverkan på hundägaren även om hen inte funderat på kastration tidigare.

Uppmaning till kastration kan även komma från andra aktörer såsom hunddagis. I en situation där dagisvistelse för hunden är nödvändig kan man tvingas att kastrera den för att över huvud taget beredas plats. I Novus-undersökningen 2020 anges dock detta som skäl endast för 2 % av kastrationerna.

Reducera antalet hundar

I många länder i världen är ägarlösa eller/och oönskade hundar ett stort problem och kastration av de djur man inte avser att avla på är ett rutiningrepp som utförs vid relativt låg ålder. Avsikten är i första hand att kontrollera hundpopulationen och förhindra djuren att föröka sig planlöst.

Hundhållningen i Sverige skiljer sig markant från flera andra länders. Lagstiftningen om tillsyn över hund medger inte att våra hundar springer fritt och på eget initiativ för sina gener vidare. Kastration för att begränsa en oönskad valpproduktion torde därför vara att skjuta över målet. Också i vårt land sitter ett antal ägarlösa hundar på hundstall och andra tillfälliga förvaringsplatser och avvaktar sitt vidare öde, men de är i huvudsak resultatet av aningslösa uppfödare och valpköparens misslyckande.

Varför ska svenska hundar kastreras?

En fråga som osökt uppstår är varför vi plötsligt börjar kastrera våra hanhundar i större utsträckning. I Sverige har vi aldrig haft den traditionen eller upplevt det som en nödvändighet.

Har utvecklingen gått mot en ökning av hundraser som är svårare för ägarna att klara av och som bör kastreras av beteendehänsyn? Ja, kanske. Hanar av stora, dominanta raser kan bli lättare att hantera om deras testosteronproduktion begränsas eller avtar helt. Samma problematik gäller om maskuliniteten ökar hos hundraserna. Hanhundarna riskerar då att bli mer aggressiva mot andra hanhundar, mer intresserade av löptikar – det vill säga att uppvisa fler beteenden som vanligen kan regleras med kastration.

Är det inte hundarna det är fel på utan oss som hundägare? Klarar vi inte av att uppföstra våra hundar och hantera normala hundbeteenden? Eller är kastrationsvurmen en del av en allmän ”avhundifiering” där hundars drifter och beteenden uppfattas som en belastning och målet är att hunden i mesta möjliga mån ska vara totalt kravlös? Och beror det på

att vi inte ser och intresserar oss för hunden som art utifrån dess egna förutsättningar utan villkoret för hundägandet är att vår egen bekvämlighet inte hotas? Är vi för lata och okunniga för att träna bort oönskade beteenden eller se till att hunden lever ett så stimulerande liv att de aldrig uppkommer, och istället väljer att kastrera bort hundens behov?

Den person vars stökiga hundägande förbyts i en mer avspänd relation genom att hunden kastreras – kanske utgör ingreppet rentav skillnaden mellan liv och död för hunden – gör naturligtvis det rätta. Men backar vi ett steg från personliga upplevelser och bevekelsegrunder måste vi hunduppfödare och SKK-organisationen i stort fråga oss om avel ska bedrivas på så sätt att den genererar hundar med en mentalitet och ett beteende som gör att hundägarna tvingas till kirurgiska ingrepp för att kunna klara av sina djur. Är det inte klokare att sträva efter att förändra hundars egenskaper i den riktning vi önskar genom ett målmedvetet avelsarbete? Eller förmå människor att köpa hundar av raser som de klarar av att hantera?

Medicinska skäl?

Nästa frågeställning blir om våra hundar numera har så mycket sjukdomar relaterade till reproduktionsorganen att det är befogat av medicinska skäl att kastrera. Vi vet att cirka en fjärdedel av alla tikar får livmoderinflammation, ofta när de blivit lite äldre (6). Men det betyder ändå att tre fjärdedelar inte får det. Att kastrera en tik utan medicinsk indikation innebär en kostnad på flera tusen kronor som inte ersätts av försäkringsbolagen. Om tiken får livmoderinflammation och fordrar en akut operation så betalas den av hennes försäkring. Även om ingreppet då blir betydligt kostsammare överskrider hundägarens självrisk i regel inte summan av vad en kastration som gjorts förebyggande betingar.

Avel för friskare hundar är ett av de främsta målen för SKK-organisationen. Om alla hundar kastreras i tidig ålder kommer vi inte att kunna identifiera de djur som bär disposition för sjukdomar i reproduktionsorganen, till exempel tidig utveckling av hormonell pyometra, eller för olika typer av cancer, något som annars hade utgjort en del av den information en uppfödare har till hands vid ett avelsurval.

Ur populationsperspektiv

I Sverige har hunduppfödning och hundsport en helt annan struktur än i flertalet andra länder. Vi har drygt 11 000 aktiva uppfödare och de allra flesta av dem tar en eller ett par valpkullar om året. Deras hundinnehav är begränsat och avelstikarna få. Hunduppfödningen och hundsportandet är en hobby. I Sverige består den totala hundpopulationen till cirka 65 % av hundar som är registrerade i Svenska Kennelklubben. Det betyder att de är rashundar med känd härstamning. På många andra håll i världen är rashundpopulationen liten och isolerad och för den ”vanliga” familjen som skaffar en sällskapshund är det knappast någon självklarhet att välja en valp med stamtavla.

I Sverige utgör också vanliga ”familjehundar” en möjlig genetisk resurs som kan visa sig ha betydelse i en ras som t ex drabbas av en ärftlig sjukdom eller minskar i antal. Under förutsättning att de inte är kastrerade, vill säga.

Om de valpar en uppfödare säljer rutinmässigt kastreras i sina nya hem försvinner den genetiska reserv som svensk hundavel har idag.

Etiskt perspektiv

En kastration är ett kirurgiskt ingrepp, mer omfattande på tikar än på hanar. Man kan ställa sig frågan om det är etiskt att utan beteendeutredning eller medicinska skäl utsätta hundar för en operation.

Tenden att kastrera hundar profylaktiskt inskränker sig inte till stora och ”besvärliga” raser. Idag kan man lätt få intrycket att alla hanhundar, utan urskillning, ska kastreras. Denna utveckling är olycklig och riskerar att inverka negativt på våra rashundpopulationers framtid. >>>

REFERENSLISTA

1. De Rooster, H, Porters, N. Effects of Spay or Castration on Long-Term Health of Dogs and Cats. In: Textbook of Veterinary Internal Medicine. Eight Ed. p. 1860–2.
2. Urfer SR, Kaeberlein M. Desexing Dogs: A Review of the Current Literature. Anim Open Access J MDPI. 2019;5:9 (12).
3. Driancourt MA, Briggs JR. Gonadotropin-Releasing Hormone (GnRH) Agonist Implants for Male Dog Fertility Suppression: A Review of Mode of Action, Efficacy, Safety, and Uses. Front Vet Sci. 2020;7:483.
4. Merck Veterinary Manual. 2021.
5. Reichler IM. Gonadectomy in cats and dogs: a review of risks and benefits. Reprod Domest Anim Zuchthy. 2009;44 Suppl 2:29–35.
6. Hagman R. Pyometra in Small Animals. Vet Clin North Am Small Anim Pract. 2018;48(4):639–61.
7. Beauvais W, Cardwell JM, Brodbelt DC. The effect of neutering on the risk of mammary tumours in dogs—a systematic review. J Small Anim Pract. 2012;53(6):314–22.
8. Smith AN. The Role of Neutering in Cancer Development. Vet Clin North Am Small Anim Pract. 2014;44(5):965–75.
9. Beauvais W, Cardwell JM, Brodbelt DC. The effect of neutering on the risk of urinary incontinence in bitches - a systematic review. J Small Anim Pract. 2012;53(4):198–204.
10. Andersson, L. Urininkontinens hos tik efter kastration. Examensarbete veterinärprogrammet, 2016.
11. Sandström I. Kirurgisk kastration av hanhund. Självständigt arbete i djuromvårdnadsprogrammet, 2010.
12. Hopkins SG, Schubert TA, Hart BL. Castration of adult male dogs: effects on roaming, aggression, urine marking, and mounting. J Am Vet Med Assoc. 1976;168(12):1108–10.
13. McGreevy PD, Wilson B, Starling MJ, Serpell JA. Behavioural risks in male dogs with minimal lifetime exposure to gonadal hormones may complicate population-control benefits of desexing. PLoS One. 2018;13(5):e0196284.
14. Kaufmann CA, Forndran S, Stauber C, Woerner K, Gansloßer U. The Social Behaviour of Neutered Male Dogs Compared to Intact Dogs (Canis Lupus Familiaris): Video Analyses, Questionnaires and Case Studies. Vet Med - Open J. 2017; 30;2(1):22–37.
15. Sallander M, Hedhammar A, Rundgren M, Lindberg JE. Demographic data of a population of insured Swedish dogs measured in a questionnaire study. Acta Vet Scand. 2001;42(1):71–80.
16. Hedhammar, Å. Redovisning av projektresultat: Hund I Sverige. Svensk Veterinärtidning. 1999;51(7):355-362.

OBSERVERA

De hundar och personer som förekommer på bild i denna tidning är, om inget annat anges, endast avsedda att illustrera en ras eller en händelse (veterinärbesök, jakt, utställning etc) och har i övrigt inget samband med artiklarnas innehåll.

Norwichterrier. Foto Måns Engelbrektsson.

SKK har gjort följande uttalande avseende kastration (2015):

I många länder är kastration av hundar ett vedertaget sätt att lösa problem med lösdrivande och ägarlösa hundar. I Sverige är sådana hundar mycket sällsynta och därför heller inget argument för kastration. Trots det kan Svenska Kennelklubben (SKK) notera en ökning av antalet kastrationer som utförs på hund. Med anledning av detta vill SKK uttrycka följande:

Det är oroande om ett stort antal hundar kastreras i tidig ålder, utan medicinsk eller annan indikation, och på så vis utesluts från avelsarbetet långt tidigare än en utvärdering av hundens eventuella avelsvärde kan göras. Eftersom många hundraser idag består av små populationer motverkar denna begränsning av avelsbasen SKKs uttalande intention att avel ska bedrivas på ett långsiktigt och hållbart sätt.

Förändring av mentalitet och andra egenskaper bör ske genom ett välplanerat avelsarbete. Försök att förändra beteenden genom rutinmässig kastration kan därmed inte stödjas av SKK. SKK vill understryka vikten av att rasklubbar och uppfödare ger valpköpare relevant information om den aktuella hundrasens mentalitet, beteende och aktiveringsbehov innan köp.

Det är att betrakta som en mycket negativ utveckling om den svenska traditionen att utbilda och träna hund, för att på så vis säkerställa en god relation mellan hund, hundägare och omvärld, ersätts av kirurgiska ingrepp som ett försök att göra hunden mer hanterbar.

I de fall hundägaren överväger att kastrera sin hund ska operationen föregås av en diskussion initierad av veterinären angående såväl fördelar som nackdelar med ingreppet. Om avsikten är att försöka att komma tillrätta med ett problembeteende hos hunden bör djurägaren rådgöra med person som besitter erforderlig kompetens på området.

